

УДК 81'25:355.343.18

ВІЙСЬКОВА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВІЙСЬКОВОГО ПЕРЕКЛАДАЧА

Балабін В. В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

У статті розкрито зміст військової складової професійної компетентності військового перекладача, що складається з військово-професійних, військово-гуманітарних та військово-спеціальних знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей та характеризується ступенем здатності й готовності виконувати завдання лінгвістичного забезпечення військ та інші службові функції у звичайних та екстремальних умовах військової служби.

Ключові слова: перекладознавство, військовий переклад, лінгвістичне забезпечення військ, військовий перекладач, компетентність.

Balabin V. V. The military component of the military interpreter's professional competence. The author analyses the military component of the military interpreter's professional competence, which encompasses military-professional, military-humanitarian and military-special knowledge, skills, abilities, ways of thinking, views, values, and other personal qualities. These competences describe the military interpreter's capability and readiness to fulfill the tasks of the linguistic support for forces and perform other duty functions under normal and extreme conditions of military service. The military-professional competences ensure the overall military preparedness of the military interpreter as a commander and leader. They focus on his/her combat training, effective command and control in combat and everyday military activities. The military-humanitarian competences represent the military interpreter's material and spiritual culture, his/her moral and ethical consciousness, endurance, understanding of patriotic duty, devotion to military oath, moral and psychological stability. Finally, the military-special competences describe the military interpreter's professional skills and abilities to carry out his/her main mission – the linguistic support for forces, which consists of intercultural (communicative & mediational), linguo-geographical (informational & analytic), military-terminological (normative & codifying), linguo-pedagogical (didactic & diagnostic) and linguo-research (scholarly) functions.

Key words: translation studies, military translation, linguistic support for forces, military interpreter, competence.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. В умовах приєднання України до Європейського простору вищої освіти та його подальшого вдосконалення впродовж останніх років особливої актуальності набуває перехід на використання сучасних освітніх технологій, що засновані на парадигмі компетентнісного підходу. Цей процес не залишив осторонь і вузькоспеціальну сферу військової освіти, яка також зазнає кардинальних змін. Зокрема, опрацьовано й представлено на громадське обговорення проекти стандартів вищої освіти, підготовлено оновлені професійні стандарти для фахівців сфери національної безпеки та оборони.

Проблематика визначення змісту, структури й формування професійної компетентності військового перекладача належить до завдань теорії військового перекладу [1, 107] – спеціальної теорії перекладознавства, що розкриває специфіку службової діяльності військового перекладача в галузі лінгвістичного забезпечення військ [3, 98].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологію компетентнісного підходу досліджували В. Баркасі, Б. Гершунський, Е. Зеєр, І. Зязюн, А. Маркова, О. Пехота, О. Пометун, С. Сисоєва та ін. Теоретичні та практичні проблеми формування професійної компетентності перекладачів висвітлено в працях В. Комісарова, Р. Міньяр-Белоручева, Л. Латишева, Г. Мірама, А. Чужакіна, І. Алексєєвої, О. Поршневої, О. Чередниченко, В. Карабана. Деякі аспекти змісту й структури компетентності військо-

вих перекладачів розглядали Л. Нєлюбін, Г. Стрєлковський, М. Цвіллінг, В. Шевчук, О. Князева. Проте власне військова складова професійної компетентності військового перекладача практично не представлена в спеціальній науковій літературі.

Формулювання мети і завдань статті. Метою статті є розкриття змісту військової складової професійної компетентності військового перекладача як сукупності військово-професійних, військово-гуманітарних та військово-спеціальних знань, навичок, умінь, якостей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Науковці, які досліджували проблематику військової освіти та науки (М. Нецадим, М. Науменко, В. Ягупов, В. Осьодло, А. Зельницький, Ю. Черних, В. Заболотний та ін.), вважають компетентність інтегральним показником якості підготовки військового фахівця, що «характеризується ступенем здатності (готовності) до постійного самовдосконалення, застосування сформованих знань, умінь, навичок, особистих якостей і ціннісних орієнтацій при виконанні службово-бойових функцій у звичайних та екстремальних умовах на посаді за призначенням» [5, 109].

Оскільки *військовий перекладач* в Україні – це «офіцер-філолог, який володіє сформованими на професійному рівні міжкультурними, білінгвальними, психолінгвістичними, мовленнєво-розумовими компетентностями для виконання функцій і завдань службової діяльності» [4, 13], *компетент-*

ність військового перекладача розуміють як атеговану на рівні повної вищої освіти динамічну комбінацію філологічних, мовознавчих, перекладознавчих, лінгвокультурознавчих, військово-професійних, військово-гуманітарних і військово-спеціальних знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що характеризується ступенем здатності й готовності виконувати завдання лінгвістичного забезпечення військ та інші службові функції в звичайних та екстремальних умовах військової служби.

Головною місією військового перекладача є безпосередня участь у лінгвістичному забезпеченні військ, яке можна визначити як «комплекс спеціальних заходів, завдань, процедур і процесів прикладного та фундаментального характеру у військово-політичній, військово-технічній та військово-спеціальних сферах діяльності Збройних Сил України, що здійснюються з метою реалізації міжкультурної (комунікативно-посередницької), воєнно-країнознавчої (інформаційно-аналітичної), військово-термінологічної (нормативно-кодифікуючої), лінгвопедагогічної (дидактично-діагностичної) та лінгводослідницької (науково-пошукової) функцій, які потребують військово-професійного рівня філологічної білінгвальної компетенції виконавців» [2, 147–148].

Таким чином, професійна компетентність військового перекладача постає як своєрідний синтез, творчий симбіоз компетентностей офіцера – професіонала військового управління тактичного рівня (спеціальність «254. Забезпечення військ (сил)») та компетентностей перекладача – професіонала у сфері філології, лінгвістики і перекладу (спеціальність «035. Філологія»).

Професійна компетентність військового перекладача конкретизується в професійному стандарті – нормативному документі, що розробляється на підставі аналізу посадових обов'язків та визначає місце військового перекладача у структурі збройних сил та інших формувань сфери національної безпеки і оборони, адже, на думку науковців, саме професійний стандарт покликаний конкретизувати й закріпити перелік і ступінь сформованості професійних компетентностей військового фахівця [6, 263].

Проаналізуємо професійні стандарти військового перекладача для першого (бакалаврського) [7] та другого (магістерського) [8] рівнів вищої освіти з метою виокремлення військової складової професійної компетентності військового перекладача.

За підсумками дослідження можна виокремити три види (типи, групи) знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей військового перекладача, що характеризують ступінь його здатності й готовності виконувати завдання лінгвістичного забезпечення військ у звичайних та екстремальних умовах військової служби, які власне і формують військову складову його професійної компетентності: *військово-професійні, військово-гуманітарні та військово-спеціальні*. Послідовно розкриємо зміст цих компетентностей.

Військово-професійні компетентності військового перекладача представляють сукупність

базових і спеціальних знань (умінь, навичок, здатностей тощо) загальновійськової підготовленості командира-лідера, що забезпечують ефективне застосування їх в бойовій підготовці для успішного розв'язання бойових, повсякденних та інших завдань військової діяльності, а саме:

– здатність планувати, організовувати та вести основні види бою, чітко визначати бойові завдання підпорядкованим (приданим) підрозділам (вогневим засобам), орієнтуватися в складних умовах бойової обстановки;

– здатність приймати оптимальні рішення та ставити завдання підпорядкованим (приданим) підрозділам (вогневим засобам) у бойовій обстановці на основі аналізу отриманої інформації, оцінки обстановки та проведених тактичних розрахунків, розробляти та вести бойові документи;

– здатність діяти у складі розвідувального і бойового розвідувального дозору;

– знати організаційно-штатну структуру, тактику дій та основне озброєння військових частин та підрозділів збройних сил протидіючої сторони;

– здатність проводити заходи інформаційно-психологічного протидіючого протидіючої сторони під час бойових дій та миротворчих операцій;

– здатність управляти повсякденною діяльністю підрозділів, аналізувати та оцінювати небезпечні та шкідливі фактори військової діяльності для особового складу, створювати умови щодо дотримання заходів безпеки в різних ситуаціях службової діяльності та в позаслужбовий час, протипожежної безпеки і охорони військових об'єктів, організовувати безпечні умови праці у військових підрозділах відповідно до вимог керівних документів;

– здатність користуватись індивідуальними засобами зв'язку;

– здатність організовувати радіаційний, хімічний, біологічний захист у підрозділі в різних умовах обстановки під час виконання завдань за призначенням;

– здатність особисто виконувати вимоги статутів Збройних Сил України (внутрішньої служби, гарнізонної та вартової служби, дисциплінарного та строювого статутів), інших керівних документів, що регламентують повсякденну службову діяльність та вимагати їх виконання від підлеглих;

– здатність готувати штатне озброєння (зброю) підрозділу до бойового застосування, ефективно використовувати бойові і технічні можливості озброєння (зброї) під час ведення бою (бойових дій), проведення навчань (занять, стрільб);

– здатність особисто володіти прийомами та способами ведення влучного вогню зі штатного озброєння (зброї) по цілях, що з'являються та рухаються, вдень та вночі за будь-яких погодних умов;

– здатність особисто володіти практичними навичками з водіння автомобілів у різних умовах місцевості, пори року та доби, долати природні та штучні перешкоди;

– здатність виконувати завдання інженерного забезпечення бою;

– здатність підтримувати життєдіяльність військовослужбовця в автономних умовах у різних фізико-географічних умовах під час виконання бойових завдань;

– здатність орієнтуватися на місцевості, ефективно застосовувати тактичні властивості місцевості в різних видах бою, працювати з топографічними картами, визначати координати об'єктів, цілей за картою, оформляти бойові графічні документи для підтримки прийняття рішення на ведення бою;

– здатність організувати процес підготовки військовослужбовців для забезпечення їхньої фізичної готовності до виконання навчально-бойових завдань за призначенням;

– здатність нейтралізувати фактори негативного впливу на психіку військовослужбовця, володіти формами та способами надання психологічної допомоги (самопомоги) під час виконання бойових (навчально-бойових) завдань.

Військово-гуманітарні компетентності відбивають специфіку матеріальної й духовної культури військового перекладача, морально-етичну свідомість, витримку, розуміння свого патріотичного обов'язку, відданість військовій присязі, морально-психологічну стійкість. Вони, зокрема, включають:

– здатність вчиняти дії, приймати рішення під час виконання обов'язків військової служби, які спрямовані на запобігання (попередження, виявлення, припинення) корупції у воєнній сфері України;

– здатність застосовувати базові теоретичні знання з правових питань у процесі прийняття управлінських рішень у повсякденній діяльності;

– здатність проявити загальнолюдські цінності, гуманізм, національну гідність, патріотизм, розуміння історичних коренів боротьби українських збройних формувань за свободу, державний суверенітет і територіальну цілісність України, готовність захищати українську державу і народ України, забезпечувати зростання національно-державницької свідомості військовослужбовців;

– здатність застосовувати методи, форми та засоби військового навчання та виховання, творчо використовувати у практичній діяльності передовий педагогічний досвід, впроваджувати в процес бойової підготовки інноваційні методи;

– здатність проводити наукові дослідження в галузі національної безпеки та оборони України;

– здатність використовувати сучасні та ефективні методи організації навчально-виховного процесу, застосовувати педагогічні технології в конкретній ситуації навчання й виховання;

– здатність застосовувати в професійній діяльності нормативну базу НАТО, стандарти та практичні механізми реалізації програм та проектів НАТО з метою підвищення боєготовності частин та підрозділів, професійної підготовленості за призначенням;

– здатність налагоджувати цивільно-військове співробітництво, взаємодію збройних сил і місцевого населення в зоні конфлікту.

До третьої групи військових компетентностей слід віднести **військово-спеціальні компетенції** військового перекладача, які охоплюють сукупність професійно специфічних і спеціальних знань, умінь, навичок, здатностей, що дають змогу йому успішно вирішувати фахові завдання діяльності:

– здатність здійснювати лінгвістичне забезпечення заходів військового, воєнно-політичного та

військово-технічного співробітництва Міністерства оборони України та Генерального штабу Збройних Сил України;

– здатність володіти першою іноземною мовою на рівні третього стандартизованого мовленнєвого рівня (СМР-3) та другою іноземною мовою на рівні СМР-2+ відповідно до стандарту НАТО СТАНАГ-6001 [9];

– здатність здійснювати перекладацький супровід переговорів, брифінгів, офіційних зустрічей, виступів на конференціях, семінарах з воєнно-політичної, військово-технічної та військово-спеціальної тематики в режимі усного послідовного (двостороннього) перекладу з іноземної мови на українську та з української на іноземну;

– здатність перекладати письмово воєнно-політичні, військово-технічні та військово-спеціальні тексти з іноземної мови на українську та навпаки;

– здатність здійснювати зорово-усне (з аркуша) перекладання текстів воєнно-політичної, військово-технічної й військово-спеціальної тематики;

– здатність оформлювати письмові переклади різних видів та жанрів згідно з вимогами діловодства та штабної культури;

– здатність редагувати письмові переклади текстів воєнно-політичної, військово-технічної й військово-спеціальної тематики іноземною мовою та здійснювати їх стилістичну правку;

– здатність застосовувати основи перекладацького скоропису під час супроводження заходів військового, воєнно-політичного та військово-технічного співробітництва Міністерства оборони України та Генерального штабу Збройних Сил України;

– здатність моделювати ситуації іншомовного спілкування в іншомовному військовому середовищі, враховувати соціокультурні та соціолінгвістичні особливості тих, хто спілкується, розпізнавати невербальні засоби спілкування, застосовувати офіційний, неофіційний та нейтральний мовленнєві реєстри спілкування;

– здатність використовувати комунікативні стратегії й тактики, мовні й прагматичні ресурси в різних сферах міжкультурної комунікації для розв'язання службових завдань діяльності;

– здатність використовувати теоретичні знання й практичні навички для здійснення військово-термінологічної діяльності у Збройних Силах України;

– здатність використовувати теоретичні знання й практичні навички для здійснення лексикографічної діяльності у Збройних Силах України;

– здатність використовувати теоретичні знання й практичні навички для здійснення лінгводидактичної діяльності (мовної підготовки військовослужбовців) у Збройних Силах України, використовувати різноманітні засоби та способи організації мовної підготовки, оцінювати можливості впровадження різноманітних інформаційних технологій з метою навчання іноземних мов;

– здатність використовувати теоретичні знання й практичні навички для здійснення лінгводіагностичної діяльності у Збройних Силах України (організація та проведення різних видів мовного тестування, участь в іншомовній сертифікації військовослужбовців);

- здатність здійснювати воєнно-країнознавчу інформаційно-аналітичну діяльність за оригінальними іншомовними джерелами;
- здатність застосовувати пошукові системи та інформаційні технології, можливості інтернет, електронні словники, автоматизовані системи машинного перекладу, програмні й апаратні засоби ПЕОМ для здійснення лінгвістичного забезпечення військ;
- здатність проводити лінгводослідницьку діяльність у Збройних Силах України, використовувати загальнонауковий та військово-спеціальний категорійний і термінологічний апарат, методологію наукового дослідження для підготовки та оприлюднення результатів наукових досліджень;
- здатність брати участь в організації та проведенні лінгвістичного забезпечення військових операцій відповідно до стандартів НАТО.

Висновки та перспективи подальших досліджень у цьому напрямі. Оскільки головною місією військового перекладача є безпосередня участь у лінгвістичному забезпеченні військ, що вимагає від нього професійної компетентності здійснювати міжкультурну, воєнно-країнознавчу, військово-термінологічну, лінгвопедагогічну та лінгводослідницьку функції службової діяльності, професійна компетентність військового перекладача становить поєднання компетентностей офіцера як професіонала військового управління тактичного рівня та компетентностей перекладача як професіонала у сфері філології, лінгвістики і перекладу. *Військова складова професійної компетентності військового перекладача охоплює військово-професійні, військово-гуманітарні та військово-спеціальні компетентності, які потребують подальшого уточнення і доопрацювання в умовах євроатлантичного співробітництва України.*

ЛІТЕРАТУРА

1. Балабін В. В. Завдання теорії військового перекладу / В. В. Балабін // Філологія і лінгвістика в сучасному суспільстві : [матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 23–24 березня 2018 року)]. – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2018. – С. 105–107.
2. Балабін В. В. Концепція лінгвістичного забезпечення військ / В. В. Балабін // Paradigm of Knowledge. – 2018. – № 2 (28). – Р. 144–154. DOI: 10.26886/2520-7474.2(28)2018.10.
3. Балабін В. В. Об'єкт і предмет теорії військового перекладу / В. В. Балабін // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. – 2017. – № 31. – Т. 3. – С. 97–100.
4. Балабін В. В. Теоретико-концептуальні основи військового перекладу / В. В. Балабін // Філологічні трактати. – 2018. – № 1. – Т. 10. – С. 7–18. DOI: 10.21272/Ftrk.2018.10(1)-01.
5. Заболотний В. Д. Розроблення ієрархічних моделей якості освіти випускника ВВНЗ / В. Д. Заболотний, А. М. Зельницький, О. Б. Черних // Військова освіта. – 2014. – № 1. – С. 108–116.
6. Черних Ю. О. Професійні стандарти військових фахівців: сутність, перспективи створення та використання / Ю. О. Черних, О. Б. Черних // Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2015. – № 49. – С. 261–269.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

7. Балабін В. В. Професійний стандарт офіцера тактичного рівня Збройних Сил України з військового перекладу (ВОС 390400) першого (бакалаврського) рівня вищої освіти / В. В. Балабін, Б. В. Кременецький, В. В. Левчик, В. М. Лісовський. – К., 2016. – 54 с.
8. Балабін В. В. Професійний стандарт офіцера тактичного рівня Збройних Сил України з військового перекладу (ВОС 390400) другого (магістерського) рівня вищої освіти / В. В. Балабін, Б. В. Кременецький, В. В. Левчик, В. М. Лісовський. – К., 2016. – 41 с.
9. STANAG 6001 (Edition 5). Language Proficiency Levels. — NATO Standardization Office, 11 December 2014.